

О.Б. Тарасюк (Український державний науково-дослідний інститут «Ресурс», м. Київ, Україна)

О.О. Кас'янова (Український державний науково-дослідний інститут «Ресурс», м. Київ, Україна)

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО МАТЕРІАЛЬНОГО РЕЗЕРВУВАННЯ

У статті проаналізовано досвід країн у сфері державного матеріального резервування. Проведено порівняння моделей фінансового й матеріального резервування та запропоновано шляхи покращення державного матеріального резервування.

Ключові слова: державне резервування, матеріальний резерв, фінансовий резерв, мобілізаційні потреби держави, ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій.

Літ. 11.

О.Б. Тарасюк (Украинский государственный научно-исследовательский институт «Ресурс», г. Киев, Украина)

Е.А. Касьянова (Украинский государственный научно-исследовательский институт «Ресурс», г. Киев, Украина)

СУЩНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО МАТЕРИАЛЬНОГО РЕЗЕРВИРОВАНИЯ

В статье проанализирован опыт стран в сфере государственного материального резервирования. Проведено сравнение моделей финансового и материального резервирования и предложены пути улучшения государственного материального резервирования.

Ключевые слова: государственное резервирование, материальный резерв, финансовый резерв, мобилизационные потребности государства, ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций.

О.В. Tarasyuk (Ukrainian State Research Institute "Resource", Kyiv, Ukraine)

О.О. Kasyanova (Ukrainian State Research Institute "Resource", Kyiv, Ukraine)

ESSENCE OF STATE MATERIAL RESERVATION

The article analyzes the experience of various countries in the field of state material reserve. A comparison between the models of financial and material reserve is carried out, and the ways to improve the state material reserve are offered.

Keywords: state reserve; material reserve; financial reserve; mobilizational needs of a state; post-emergency recovery.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економіки зростає ризик помилок і їхніх наслідків. З метою амортизації негативного впливу цих помилок економічна система повинна мати певні резерви, у тому числі і резерви різних матеріальних цінностей, що забезпечується державним матеріальним резервуванням.

Адже підтримання такого стану економіки, при якому на тривалий період часу забезпечуються гідні умови життя й гармонійного розвитку особистості, соціально-економічна стабільність суспільства й держави, здатність протистояти впливу внутрішніх й зовнішніх загроз, неможливе без проведення оптимальної політики державного резервування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання є досить актуальним на сьогодні. Слід зазначити, що деякі аспекти елементів державного резервуван-

ня були предметом аналізу достатньо широкого кола дослідників і фахівців-практиків. У теоретичних працях Р.А. Білоусова [2], В.І. Гасумянова [3], А.А. Григор'єва [3], Є.Д. Казакова [5], А.А. Миронова [6], С.М. Рябухіна [8] та ін. розглядалися історичні аспекти накопичення, організації зберігання матеріальних цінностей державного резерву.

Елементи державного резервування, напрямки функціонування системи державних закупівель, проблематику забезпечення якості промислових товарів, призначених для довготривалого зберігання, досліджували українські вчені і фахівці-практики (В.В. Морозов [7], О.В. Черноусов [11], В.М. Шліхта [11]).

Невирішені частини проблеми. Однак у проаналізованих працях державний матеріальний резерв не розглядався як елемент забезпечення економічної безпеки, не досліджувався досвід країн щодо державного матеріального резервування та не наводилося порівняння моделей фінансового й матеріального резервування.

Таким чином, недостатній аналіз даної проблеми в теоретичному плані гальмує подальше вдосконалення методологічної основи комплексного розвитку державного матеріального резерву з метою забезпечення економічної безпеки, ускладнює формування системної нормативно-правової бази тощо.

Мета дослідження. Дослідження історичних аспектів створення держрезерву, вивчення досвіду країн у сфері державного матеріального резервування та порівняння моделей фінансового та матеріального резервування.

Основні результати дослідження. При дослідженні історичних аспектів виникнення державного резерву було встановлено, що 17 жовтня 1931 р. постановою Раднаркому було створено Комітет резервів при Раді праці і оборони [6]. Відразу почалося стрімке нарощування резервів. Саме завдяки цим запасам країні вдалося вистояти у перші найважчі місяці Великої Вітчизняної війни і розгорнути військове виробництво.

Ці факти свідчать, що система державного матеріального резервування створювалася насамперед для забезпечення мобілізаційних потреб і була орієнтована на підтримку функціонування держави в період військових дій, що відповідало геополітичній ситуації того часу.

Якщо раніше «позаштатними» ситуаціями вважалися тільки війна і стихійні лиха, то зараз до них додалися економічні ризики і техногенні або антропогенні катастрофи. Кожна така ситуація вимагає концентрації в стислі терміни великих обсягів різноманітних матеріалів і продукції. Державне резервування повинне забезпечити в умовах лих (землетруси, повені, посухи та неврожаї, великі лісові пожежі тощо), першочергові потреби населення, діяльність самих сил ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій до того моменту, поки промисловість і сільське господарство зможуть нормалізувати свою роботу [5].

Матеріальний резерв являє собою особливий державний запас матеріальних цінностей, призначених для використання в порядку, передбаченому Законом України «Про державний матеріальний резерв» [1].

Згідно з цим законом, до складу державного резерву входять:

- мобілізаційний резерв;
- запаси сировинних, матеріально-технічних і продовольчих ресурсів для забезпечення стратегічних потреб держави;

- запаси матеріально-технічних ресурсів для виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та для виконання інших заходів, передбачених законодавством.

Такі моделі матеріального резервування, окрім України, практикують Росія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Узбекистан та інші країни.

На відміну від матеріальних резервів, фінансові резерви являють собою особливу групу фондів грошових коштів, в яких нагромаджуються кошти, що на деякий час вилучаються з обороту з метою використання у випадках збоїв у процесі суспільного виробництва [9].

Як і матеріальні запаси, фінансові резерви призначені для фінансування робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених аваріями, катастрофами, стихійним лихом або іншими небезпечними подіями, які призводять до загибелі людей і значних матеріальних втрат.

На сьогодні фонди державних фінансових резервів створені в десятках країнах світу, включаючи Норвегію, Чилі, Венесуелу, Колумбію, Нігерію, Кувейт, Оман, Казахстан тощо.

У результаті порівняльного аналізу фінансової та матеріальної моделей резервування найбільш ефективною можна вважати модель, в основі якої лежить створення матеріального резерву під керівництвом спеціального державного органу. Саме матеріальне резервування є дієвим механізмом, що дозволяє амортизувати негативні наслідки надзвичайних ситуацій, пов'язаних з природними або техногенними катастрофами, економічними кризами та іншими проблемами. Це підтверджується досвідом ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, паводків у Закарпатті, стабілізації цін на стратегічні продукти під час економічної кризи тощо.

Сьогодні навіть найпалкіші прихильники фінансової моделі резервування – країни Євросоюзу – надають перевагу матеріальному резервуванню. Так, з метою забезпечення енергетичної безпеки країни Євросоюзу підписали директиву (2006/67/ЕС) [4], яка передбачає створення тримісячного запасу нафтопродуктів. Про ефективність матеріального резервування свідчать і останні події в Японії.

У світовій практиці накопичений значний досвід організації державних матеріальних резервів. Зберігання державних запасів продовольства, палива і найважливіших видів промислово-сировинних матеріалів, призначених для використання у мобілізаційних цілях, надзвичайних і кризових ситуаціях, є об'єктивною необхідністю всіх держав.

На сьогодні багато країн, зокрема Японія, США, Франція, повертаються до матеріального резервування. Адже події, пов'язані зі світовою фінансовою кризою, довели, що краще мати в запасі реальну стратегічну продукцію. Європа, наприклад, має тримісячний запас палива, США – п'ятирічний запас нафти. Такі резерви дозволяють державам зберігати спокій у критичні періоди.

В Україні, як і в інших країнах резерви є власністю держави і повністю нею контролюються. Перевага такого принципу полягає в можливості оперативного реагувати на ситуацію й уникати втручання в діяльність приватних компаній. Головним недоліком є великі бюджетні витрати на створення і

підтримку резервів, необхідність утримання апарату спеціального відомства.

Крім того, на сьогоднішній день існують інші проблеми державного матеріального резервування, серед яких:

- фактичні запаси матеріальних цінностей не відповідають затвердженим рівням;
- відсутня методика визначення номенклатури матеріальних цінностей, що закладаються на зберігання до державного резерву;
- потужності підприємств, що входять до системи державного матеріального резерву, застарілі і не відповідають вимогам сучасності.

Виходячи з цього, можна запропонувати такі шляхи покращення системи державного матеріального резервування:

- вивчення зарубіжного досвіду державного резервування з метою визначення найбільш оптимальної моделі державного резервування для України, з подальшим проведенням необхідних реформ;
- формування системної нормативно-правової бази;
- розробка методики визначення номенклатури матеріальних цінностей із приведенням розрахунків норм їх накопичення;
- модернізація підприємств, що входять до системи держрезерву.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити такі **висновки**:

1. Першочерговим завданням державного матеріального резерву було забезпечення мобілізаційних потреб держави, насамперед у період Великої Вітчизняної війни.

2. На сьогодні, крім амортизації наслідків військових дій і стихійних лих, до основних функцій державного резерву додалися такі, як зменшення негативного впливу економічних ризиків і техногенних або антропогенних катастроф. Кожна така ситуація вимагає концентрації в стислі терміни великих обсягів різноманітних матеріалів і продукції.

3. Найбільш оптимальною моделлю резервування є модель, в основі якої лежить створення матеріального резерву під керівництвом спеціального державного органу.

1. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24.01.1997 №51/97-ВР // zakon1.rada.gov.ua.

2. Белоусов Р.А. Экономическая история России: XX век. – М., 2006. – 407 с.

3. Григорьев А.А., Гасумянов В.И. История государственных резервов России. – СПб.: Питер, 2007. – Книга III. – 472 с.

4. Директива Ради 2006/67/ЄС від 24 липня 2006 р., що передбачає зобов'язання держав-членів зберігати мінімальні запаси непереробленої нафти та/або нафтопродуктів // www.energy.eu.

5. Казаков Е.Д. Государственные продовольственные резервы СССР (исторические очерки). – М.: Издательство технической и экономической литературы, 1956. – 103 с.

6. Миронов А.А. История государственных материальных резервов России. – М.: Транспорт, 1998. – 399 с.

7. Морозов В.В. Основы закупитель товаров, работ та послуг в проектах: Тендерні процедури та контракти: Навч. посібник – К.: Таксон, 2003. – 744 с.

8. Рябухин С.Н. Аудит эффективности использования государственных ресурсов. – М.: Наука, 2004. – 284 с.

9. Шевченко И.В., Александрова Е.Н. Производственный сектор экономики в контексте экономического роста // Экономический анализ: теория и практика. – 2003. – №12. – С. 12–13.

10. Шкаберін В.М. Механізми державного регулювання системи продовольчої безпеки // Актуальні проблеми державного управління: Збірник. наук. праць. – №1(27), Ч. 1.– Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – С. 241–249.

11. Шліхта В.М., Черноусов О.В. Наукові розробки молоді на сучасному етапі // Якість промислових товарів, які призначені для довготривалого зберігання та шляхи її підвищення: Матеріали конф. (10-та Всеукраїнська наукова конференція молодих учених, Київ, Україна, 19–20 квітня 2011). – К., 2011. – С. 256–257.

Стаття надійшла до редакції 29.12.2011.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Маркетинг: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка, д.е.н., проф. С.А. Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2011. – 632 с. Ціна без доставки – 140 грн.

Має гриф підручника від МОН України.

У підручнику в концентрованому вигляді викладено зміст усіх нормативних дисциплін по спеціальності «Маркетинг». По кожній з дисциплін базового курсу пропонуються контрольні питання, тести, глосарій і література.

Для викладачів, майбутніх бакалаврів і магістрів, аспірантів, маркетологів-практиків, наукових працівників, а також для всіх, хто цікавиться сучасними технологіями маркетингу.

Зміст

Розділ 1. Базовий маркетинг

Розділ 2. Маркетинговий менеджмент

Розділ 3. Маркетингові дослідження

Розділ 4. Товарознавство

Розділ 5. Стандартизація і сертифікація продукції та послуг

Розділ 6. Поведінка споживача

Розділ 7. Логістика

Розділ 8. Маркетингова товарна політика

Розділ 9. Товарна інноваційна політика

Розділ 10. Маркетингова політика розподілу

Розділ 11. Інфраструктура товарного ринку

Розділ 12. Промисловий маркетинг

Розділ 13. Інформаційний маркетинг

Розділ 14. Маркетинг у банку

Розділ 15. Маркетинг послуг

Розділ 16. Інформаційні технології в маркетингу

Розділ 17. Міжнародний маркетинг

Розділ 18. Кон'юнктура світових товарних ринків

Розділ 19. Маркетингова цінова політика

Розділ 20. Маркетингова політика комунікацій

Розділ 21. Рекламний менеджмент

Розділ 22. Стратегічний маркетинг

Розділ 23. Комерційна діяльність посередницьких організацій

Розділ 24. Маркетинг персоналу